

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

«___» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 242 «Туризм »
за освітньою програмою «Економіка та організація
туристичної діяльності »

на тему: **«ДЕРЖАВНЕ ТА МІСЦЕВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ»**

Виконавець:

студент Центру заочної форми навчання
Громко Олександр Сергійович _____
/підпис/

Науковий керівник:

Кандидат економічних наук, професор
Герасименко Віктор Григорович _____
/підпис/

ОДЕСА – 2023

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ	7
1.1. Туристична політика як основа регулювання сфери туристичних послуг.....	20
1.2. Теоретичний і практичний аспекти державного регулювання туристичної сфери.....	26
1.3. Сучасні моделі державного впливу на туристичну діяльність	26
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ	32
2.1. Аналіз функціонування туристичної галузі України в умовах пандемії і війни.....	32
2.2. Зарубіжний досвід участі держави у регулюванні туристичної сфери.....	43
2.3. Аналіз повноважень профільних центральних органів виконавчої влади у регулюванні туристичної галузі.....	48
2.4. Аналіз завдань і функцій виконавчих органів місцевого самоврядування в галузі туризму.....	60
РОЗДІЛ III. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИЗМУ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ	56
3.1. Можливості використання системного підходу до регулювання сфери туризму.....	66
3.2. Програма пріоритетів з удосконалення практики регулювання туристичної діяльності в країні.....	83
ВИСНОВКИ	89
Список використаних джерел	92

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний туризм став явищем, що увійшло до повсякденного життя майже третини населення планети. У багатьох країнах світу туризм є однією з найбільш пріоритетних галузей, а надходження від іноземного туризму є основним джерелом отримання валюти. Отже, галузь туризму не тільки приносить значну частину прибутку до бюджету туристично-розвинених країн, а й є надзвичайно перспективною і може стати одним з головних джерел надходжень до держбюджету країни.

Туристична галузь відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, створенні додаткових робочих місць, забезпеченні зайнятості населення й активізації зовнішньоторговельного балансу. Туризм впливає на такі ключові галузі економіки як транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання й інші, тобто виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку держави.

Виходячи з цього, є усі підстави вважати, що розвиток туристичної галузі потребує регулювання та підтримки з боку держави. Необхідність впливу державних органів на розвиток туризму доведена світовою практикою. Більшість країн світу не використовує методи централізованого управління туризмом. Але і не покладається повністю на ринкове саморегулювання цієї галузі. Вважається, що повністю віддавши туризм у сферу ринкових відносин, неможливо забезпечити такий його розвиток, який би не спричиняв шкоди природним і культурним цінностям країни або регіону. Саме держава має передбачити у своїй політиці такі механізми, які б стримували стихійний розвиток галузі та спрямовували її еволюцію у такому напрямі, щоб зберегти природне і культурне середовище для прийдешніх поколінь.

Саме зазначені обставини визначили вибір теми і зміст завдань проведеного наукового дослідження.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в узагальненні наукових досліджень та розробці практичних рекомендацій щодо проблеми державного регулювання

національного туристичного бізнесу на макроекономічному і місцевому рівнях.

Для досягнення поставленої мети у процесі виконання роботи необхідно було вирішити такі завдання:

- визначити методи та інструменти макроекономічного регулювання туристичного бізнесу;
- дослідити політику центральних і місцевих державних органів щодо розвитку туристичної галузі;
- провести аналіз наукових публікацій з питань державного регулювання діяльності підприємств туристичної сфери;
- вивчити досвід країн ЄС у макроекономічному регулюванні туризму;
- дослідити сучасний стан туристичної галузі України, яка працює в умовах військових дій на території країни;
- надати характеристику суб'єктам державного регулювання туристичної сфери, визначити їх основні функції і компетенції у даному процесі;
- розробити пропозиції відносно можливості впровадження міжнародного досвіду застосування основних підходів до державного регулювання у сфері туризму України.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання розвитку туристичного бізнесу Одеської області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і прикладних питань удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку туристичної діяльності.

Методи дослідження. У роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи, які дозволяють системно вирішувати проблемні завдання з обраного напрямку дослідження. Зокрема використовувались такі методи: абстракції, аналогії, аналізу та синтезу – для аналізу сучасної системи органів управління, що здійснюють регулювання у сфері туризму; статистичного аналізу, групування та узагальнення даних – для виявлення сучасних тенденцій розвитку туристичної галузі України; системного

аналізу – при систематизації методичних підходів до визначення організаційно-економічного механізму державного регулювання рекреаційно- туристичної сфери.

Інформаційну базу дослідження складають закони України, що регламентують діяльність підприємств туристичної сфери, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених у межах досліджуваних питань, офіційні статистичні матеріали Держкомстату України, звіти та аналітичні матеріали головного управління економіки обласної державної адміністрації Одеської області, державного управління статистики в Одеській області, Державного агентства розвитку туризму України, наукові розробки кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Одеського національного економічного університету, дані фінансової звітності підприємств рекреації і туризму Одеської області, матеріали наукових конференцій, періодичних видань і мережі Internet.

Практичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні й поглибленні науково-теоретичних знань з проблематики державного регулювання розвитку туристичного бізнесу.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 46 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок. Основний зміст викладено на 94 сторінках. Робота містить 5 таблиць, 14 рисунків.

Отже, на найближчу перспективу в центрі туристичної політики міста знаходитимуться питання безпеки туристів, вдосконалення нормативно-правової бази сфери туризму і курортів, оптимізація маркетингової діяльності, розвиток туристичної інфраструктури і людських ресурсів.

Висновок до розділу 3. Кризисна ситуація в країні здійснила свій вплив на систему органів державної влади, які займаються регулюванням туристичної сфери. В черговий раз відбулась адміністративна реформа. Уряд України реорганізував Департамент туризму і курортів Міністерства економіки та торгівлі України і створив Державне агентство з розвитку туризму, яке безпосередньо підпорядковано Кабінету Міністрів України. Всього, за нашими підрахунками, система державного регулювання сфери туризму за роки незалежності країни перетерпіла дев'ять адміністративних реформ.

Аналіз існуючих у світі варіантів участі держави в регулюванні туристичної діяльності показує, що Україну можна віднести до такої моделі, яка передбачає створення комбінованого міністерства, яке крім туризму охоплює інші, суміжні з ним види діяльності, або засновується відносна самостійна організаційна структура, що безпосередньо підпорядковується уряду країни.

Аналіз сьогоденного стану державного регулювання сфери туризму на макроекономічному рівні свідчить, що з одного боку, тут досягнуто певного прогресу – воно набуває більшої інституційно-організаційної впорядкованості, стає більш прозорим і раціональним. З іншої сторони, не можна не бачити, що часті і безсистемні реорганізації центральних органів виконавчої влади у сфері туризму ускладнюють реалізацію довгострокових державних програм, стратегічних і тактичних рішень, зумовлюють лише часткове виконання визначених цілей туристичної політики країни.

ВИСНОВКИ

1. Державне регулювання сфери туризму - це вид управлінської діяльності, метою якої є: забезпечення права громадян на відпочинок, свободу пересування та інших прав під час здійснення подорожей; охорона навколишнього природного середовища; розвиток туристичної індустрії; раціональне використання природної та культурної спадщини. Пріоритетними напрямками регулювання туристичної діяльності є підтримка та розвиток внутрішнього, в'їзного, соціального і самодіяльного туризму.

2. В основі механізму регулювання сфери туристичних послуг на національному , регіональному рівнях лежить туристична політика. Вона являє собою систему принципів, методів, рішень і заходів, які здійснюються уповноваженими на те суб'єктами (парламентами, урядами, державними та приватними інституціями) у зв'язку із свідомим та цілеспрямованим регулюванням туризму і створення умов для його розвитку.

3. Доцільність державного регулювання у сфері туризму обумовлена численними причинами, які наведені у кваліфікаційній роботі. Систему органів державної влади України, що здійснюють регулювання туризму, становить діяльність органів загальної компетенції (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації і органи місцевого самоврядування) та спеціальної компетенції (Державне агентство розвитку туризму України).

4. Останні роки характеризувались значним зниження туристопотоків в Україні через пандемію коронавірусу і військову агресію Росії проти нашої держави. Унаслідок пандемії COVID – 19 скоротився в'їзд іноземних туристів на територію України, а також виїзд громадян України за кордон з туристичними цілями. Відповідно у 2022 році в Україні скоротилися надходження до державного бюджету від туристичної галузі на 31% відносно 2021 року. При цьому зафіксовано, що протягом 2022 року на 17% зменшилась загальна кількість платників податків, які займаються

туристичним бізнесом: кількість юридичних осіб скоротилася на 14%, а фізичних – на 18%.

У перший рік повномасштабної російсько-української війни значний спад податкових надходжень зафіксований у Києві (-58%) та Одеській області (-48%)

5. У 2023 році ситуація у сфері туристичної діяльності України не стала кращою, бо триває війна. Підтвердженням цього є те, що у середньому туристична галузь України скоротилася на третину (у порівнянні до початку 2022 року): за перші три місяці 2023 року представниками туристичної галузі сплачено на 29% менше податків, ніж за аналогічний період 2022 року. також Зменшилась також кількість юридичних осіб у туристичній галузі на 35%, фізичних – на 34%

6. Кризисна ситуація в країні здійснила свій вплив на систему органів державної влади, які займаються регулюванням туристичної сфери. В черговий раз відбулась адміністративна реформа. Уряд України реорганізував Департамент туризму і курортів Міністерства економіки та торгівлі України і створив Державне агентство з розвитку туризму, яке безпосередньо підпорядковано Кабінету Міністрів України. Всього, за нашими підрахунками, система державного регулювання сфери туризму за роки незалежності країни перетерпіла дев'ять адміністративних реформ.

7. Аналіз існуючих у світі варіантів участі держави в регулюванні туристичної діяльності показує, що Україну можна віднести до такої моделі, яка передбачає створення комбінованого міністерства, яке крім туризму охоплює інші, суміжні з ним види діяльності, або засновується відносна самостійна організаційна структура, що безпосередньо підпорядковується уряду країни.

8. Аналіз сьогоденного стану державного регулювання сфери туризму на макроекономічному рівні свідчить, що з одного боку, тут досягнуто певного прогресу – воно набуває більшої інституційно-організаційної впорядкованості, стає більш прозорим і раціональним. З іншої

сторони, не можна не бачити, що часті і безсистемні реорганізації центральних органів виконавчої влади у сфері туризму ускладнюють реалізацію довгострокових державних програм, стратегічних і тактичних рішень, зумовлюють лише часткове виконання визначених цілей туристичної політики країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Туристична політика зарубіжних країн: підручник./кол.авт.; за ред. А.Ю.Парфіненка.- Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. 220 с.
2. Герасименко В.Г. Основи туристського бізнесу: навч. посіб. Одеса: 1997. 160 с.
3. Інновінг в туризмі : монографія/ А.А.Мазаракі, С.В.Мельниченко, Г.І.Михайличенко, Т.І.Ткаченко та ін.: за заг.ред А.А.Мазаракі. – Київ: Київ. нац. торг.екон. ун-т,2016.532 с.
4. Гаагська декларація з туризму: прийнята Міжпарламентським союзом і ЮНВТО 14 квітня 1989 р. – Туризм в Україні: зб.норм.прав.актів у п'яти томах. Т. 5. – Ужгород: ІВА, 2000. – 280 с.
5. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР/Верховна Рада України – Київ, 2014. – Режим доступу: [http zakon1.rada.gov.ua/laws/show/](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/)
6. Про внесення змін до Закону України «Про туризм» - Закон України – Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №13, с. 434 – 452.
7. Кравчук І.В. Організаційно-економічний механізм управління розвитком сфери туристичних послуг України: автореф.дис. на здобуття ступеня канд.екон.наук: спец: 08.00.03. « Економіка та управління національним господарством»/ І.В.Кравчук – Львів. – 2011 – 22 с.
8. Програма економічного і соціального розвитку Одеської області до 2020 року. – URL: [http:// oda. Odessa.gov.ua](http://oda.odessa.gov.ua). (дата звернення 22.09. 2023)
9. Мерзляк А.В.,Яцук Н.В. Система механізмів державного регулювання рекреаційної сфери України: монографія. – Запоріжжя: КПУ, 2011. 248 с.
- 10.Козловський Є.В. Державне регулювання в галузі туризму: становлення та розвиток в Україні: автореф. дис. на здобуття ступеня канд.наук держ.упр: спец.25.00.02 –« механізми депжавного управління»./ Є.В.Козловський. – К.: 2008 – 18 с.

11.Щепанский Є.В. Державне регулювання туристичної галузі на національному, регіональному та місцевому рівнях // Держава та регіони.- 2010.- № 1.- с.80-85. – (Сер. Державне управління).

12.Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції./ За заг.ред.В.Г.Герасименка, О.Л.Михайлюк.- К.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 332 с.

13.Travel & Tourism. Worldwide. URL:
<https://www.statista.com/outlook/mmo/travel-tourism/worldwide>

14.UNWTO: Global tourism sees upturn in q3 but recovery remains fragile. 2021. URL: <https://www.unwto.org/news/global-tourism-sees-upturn-in-q3-but-recovery-remains-fragile>.

15.Атаманчук З.А. Розвиток міжнародного туризму в умовах пандемії COVID-19: тенденції та очікування. Бізнес Інформ. 2021. № 3. С. 56-62.

16.Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. Наукові перспективи. 2022. № 5(23). С. 168–180.

17.Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., та ін. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2022. Випуск 62. С. 178–196.

18.Дехтяр Н. А. Світовий ринок туристичних послуг і пріоритети розвитку туризму в Україні: монографія. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 470 с.

19.Тараненко Г. Г. Розвиток туризму в сучасних умовах: реалії та перспективи. Ефективна економіка. 2022. № 1.

20.Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та антикризове управління? URL:

<https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952>

21.Туристична діяльність в Україні. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_tyr_dil.htm

22.Туристичний бізнес під час коронавірусу. URL:

<https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/turystychnyy-biznes-pid-chaskoronavirusu>

- 23.Сизоненко В.О. Підприємництво: підручник.-К.: Вікар,1999.- 435 с.
- 24.Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія,/ 2-ге вид., випр. т.а доповн. - К.: Київ.нац.торг.екоп. ун – т, 2009 – 463 с.
- 25.Управління регіональним розвитком туризму: навч: посіб. / В.Ф.Семенов, В.Г. Герасименко, Г.П.Горбань – Одеса –Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2012. – 340 с.
- 26.Василенко В.А. Основы теории и практики спортивно-событийного туризма: монография / В.А. Василенко, Вань Мяо. – Симферополь: КРП «Издательство «Крымучпедгиз», 2011. – 242 с.
- 27.Економічна енциклопедія: у 3-х т. – Т.2 // Відп. ред. С.В. Мочерний. – К.: Видав. центр «Академія», 2000. – 848 с.
- 28.Kaspar C. Wprowadzenie do zaradzania w turystyce // przeklad M. Lenart. – Warszawa-Osrodek Doskonalenia Kadr “Orbis”. – 1992. S. 7.
- 29.Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія / Мирослав Борушак. – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 288 с.
- 30.Інституціональні засади та інструментарій збалансованого природокористування / Під ред. проф. С.К. Харічкова // ІПРЕЕД НАН України. – Одеса: ІПРЕЕД, 2010. – 484 с.
- 31.Въведение в туризма / [М. Нешков, Т. Дъбева, С. Ракаджийска та ін.] за ред. М. Нешков. – Варна: Университетско издателство, 2001. – 350 с.
- 32.Герасименко В.Г. Туризм як динамічна соціально-економічна система // Туризм в умовах глобалізації: особливості та перспективи розвитку: монографія за ред.: М.О.Кизим, В.Є.Єрмаченко. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2012. – с.49-70.
- 33.Герасименко В.Г. Развитие теории системного подхода применительно к исследованию сферы туризма / Вестник Национальной

академии туризма. 2013. №2 (26). С.11-15.

34.Любіцева О.О. Туризмознавство: вступ до фаху: підручник / О.О. Любіцева, В.К. Бабарицька. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 335 с.

35.Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних з поширенням коронавірусної хвороби COVID – 19: Закон України від 16.06.2020 р. № 692 -IX. URL: // zakon,rada.gov.ua /law/ shou 692 -20

36.Галасюк С.С. Формування туристичної політики України в контексті міжнародного досвіду / С. С. Галасюк // Розвиток сталого туризму: виклики і можливості для туристичного та готельно-ресторанного бізнесу: матеріали круглого столу та студентської науково-практичної конференції (м. Одеса. 12 квітня 2017 р.). – Одеса: ОНЕУ, 2017. – С. 22-26.

37.Галасюк С. С. Проблеми ліцензування туристичної діяльності / С. С. Галасюк // Вісник соціально-економічних досліджень: збірник наукових праць. Вип. 26. – Одеса: ОДЕУ, 2007. – С. 71-77.

38.Департамент культури, міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Одеської міської ради: веб-сайт. URL: [https // intercultour.omr.gov.ua](https://intercultour.omr.gov.ua) (дата звернення 23.09.2023)

39.Стеченко Д. М. Імператив державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий. // Регіональна економіка. – 2014. – С. 136–146.

40.Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>

41.Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI в редакції Закону від 24.05.2016, підстава 817-19 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>

42.Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю

(регіональний аспект) : наук. розробка / М. Біль, Г. Третяк, О. Крайник. - К. : НАДУ, 2011. - 40 с.

43.Панухник О. Інноваційний потенціал регіонального розвитку туризму і рекреації із залученням молодіжного ресурсу: передумови формування та векторність управління /О. Панухник // Галицький економічний вісник, – Т. : ТНТУ, 2015 – Том 49. – № 2. – С. 5-12.

44.Бартошук О.В. Моделі розвитку індустрії туризму (зарубіжний досвід) / О.В. Бартошук // Держава і регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2014. – № 2. – С. 62–68.

45.Кравчук І.В. Державне регулювання розвитку туризму: зарубіжний досвід та перспективи впровадження / І.В. Кравчук // Вісник Львівського національного університету. Серія «Міжнародні відносини». – 2012. – Вип. 24. – С. 134–141.

46.Жук І. Туристична реформа як інструмент соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс] / Ірина Жук // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2016. — Вип. 1 (14). — С. 152-159.